

Techniki plastyczne aktywizujące postawę twórczą dzieci wykorzystywane w pracy pedagogicznej nauczyciela

Edyta Kozłowska

Twórcze inicjowanie działań przez dziecko, to w głównej mierze zdobywanie doświadczeń w różnorodnych dziedzinach ekspresji plastycznej, eksperymentowanie czy praca z rozlicznymi formami. Stosowanie urozmaiconych technik plastycznych w pracy z dziećmi przyczynia się do zwiększonego zainteresowania sztuką plastyczną oraz pobudza do twórczego działania. Aby to działanie zostało jednak podjęte niezbędne jest wyposażenie przedszkolaków w odpowiednio dostosowane środki techniczne oraz materiały do tworzenia. Ciekawość, zainteresowanie i przyjemność wypływająca z faktu działania będą stwarzać motywację do coraz to nowych wysiłków, co sprzyja kształtowaniu osobowości, przyczyniając się jednocześnie do jego ogólnego rozwoju.

Techniki plastyczne czyli "całokształt środków i czynności związanych z twórczością plastyczną oraz wiedza o nich decydują o prawidłowym przebiegu zajęć z dziećmi w przedszkolu i ich dobrych rezultatach. Każda technika plastyczna posiada specyficzne właściwości i wymaga od dziecka odpowiednich umiejętności i sprawności oraz określonego sposobu postępowania zarówno nauczyciela jak i dziecka¹".

Wykorzystywanie w pracy pedagogicznej nauczyciela zróżnicowanych technik plastycznych w znacznym stopniu wpływa na wszechstronny rozwój twórczości dziecka, co jest uzależnione od specyficznych dyspozycji, jakie stwarza każda z nich. Nie jest wskazane, by w przedszkolu kładzono nacisk wyłącznie na jedną z technik. Aby pobudzić wrodzoną motywację przedszkolaka zaleca się, by miał on możliwość poznania wielu technik plastycznych, które zachęcą do działania, pobudzą pomysłowość czy spostrzegawczość. „Wszystkie podstawowe techniki możliwe do opanowania przez dzieci w danym wieku powinny być stosowane równolegle. Należy dążyć do tego, aby nastąpiła pewna identyfikacja dziecka z materiałem i narzędziem. Stwarza to warunki do samodzielnych prób dzieci w stosowaniu różnych odmian tej samej techniki, równocześnie poszerzając pole ich doświadczeń artystycznych.²”

Ekspresja plastyczna dziecka jest pewnego rodzaju odzwierciedleniem jego psychosomatycznej struktury, w tym okresie jeszcze nie ograniczonej społecznie ustalonymi normami zachowania. Jest ona ośrodkiem wyzwolenia napięć i emocji, które w procesie twórczym stają się produktywne. Otaczająca rzeczywistość inspiruje i pobudza dziecko do działania, jednocześnie rozwija przeżycia emocjonalne, spostrzegawczość oraz wzbogaca wiedzę o świecie. W celu uatrakcyjnienia i zarazem aktywizacji postawy twórczej ucznia wprowadzane zostają nowe techniki oraz odmiany dotychczas wykorzystywanych już technik plastycznych m.in.:

- Batik,
- Collage,
- Frottage,
- Kalkograf,
- Sgraffito,
- Malowanie „mokre w mokrym”,
- Malowanie na podkładzie z kaszy,
- Malowanie dziesięcioma palcami,

Batik jest techniką barwnego zdobienia tkanin, polegającą na pokrywaniu tkaniny roztopionym woskiem, następnie farbowaniu poprzez zanurzenie tkaniny w barwniku. Miejsca pokryte woskiem nie przyjmują farby. Wosk

¹ J. Cybulska- Piskorek, *Twórczość plastyczna dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1976, WSiP, s. 82.

² M. Kwiatkowska (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP 1988, s. 332.

zostaje nałożony tyle razy, ile razy barwiona jest tkanina. Technika ta nie jest jedynie przeznaczona do barwienia tkanin, można ją wykonywać na różnego typu papierach. Istnieje kilka odmian tej techniki, które mogą być z pewnością wykorzystane na zajęciach plastycznych w przedszkolu.

Batik klejowy nie wymaga skomplikowanych operacji i przygotowań, a osiągnięte wyniki w pełni odzwierciedlają charakterystyczne dla tej techniki, płynne linie i siatki spękań. Przed przystąpieniem do pracy niezbędne są następujące materiały: karton rysunkowy, klej roślinny o konsystencji śmietany, tusz czarny lub kolorowe oraz pędzle akwarelowe cienkie (do nakładania kleju) i grube (do nakładania tuszu). Pierwszy etap pracy polega na namalowaniu kompozycji za pomocą kleju, który musi dobrze pokrywać malowane miejsca. Następnie pracę należy zostawić do wyschnięcia. Kiedy jest ona sucha, zostaje pokryta tylko jedną warstwą tuszu. Pokryty tuszem karton ponownie schnie, gdy jest on dobrze wyschnięty należy podłożyć go pod strumień zimnej wody. Woda rozpuszcza klej i zmywa go wraz z tuszem. Z miejsc nie zamalowanych klejem, tusz nie zmywa się. Kartkę należy moczyć krótko, aby zapobiec podarceniu papieru. Morką pracę należy suszyć najlepiej na posadzce (nigdy na kaloryferze). Zbyt szybkie wysychanie spowodowałoby odkształcenie papieru.

Batik świecowy jest najmniej absorbującą ze wszystkich odmian tej techniki. Daje on efekty bardziej malarskie, niż opisana wyżej technika. Pozwala na zastosowanie bogatej palety barwnej, rozmalowanej cieniowanej plamy bez szczegółów. Niezbędne materiały to: karton rysunkowy, świeca (konicznie biała), farby akwarelowe, gwasze, plakatowe lub kolorowe tusze, gruby, miękki pędzel, żelazko i makulatura. Pierwszy etap to malowanie kompozycji za pomocą świecy, wszystko to co będzie nią pokryte zachowa kolor podobrazia. Następnie cała praca zostaje pokryta w całości lub strefowo żółtą farbą lub inną najjaśniejszą, poczym pozostawiamy ją do wyschnięcia. Kolejny etap to pokrywanie świecą miejsc, które mają zachować tę barwę, ponownie praca jest zamalowana farbą, suszona i tak dalej aż zostanie nałożona najciemniejsza barwa. Na zakończenie cała praca pokryta zostaje makulaturą i przeprasowana gorącym żelazkiem.³

„**Collage** (kolaż) – z francuskiego - naklejanie. Jest to kompozycja z różnych materiałów, tworzyw, przedmiotów – wykorzystujące grę faktur.”⁴ W technice tej posłużyć się można następującymi materiałami: różnymi gatunkami papieru, ścinkami tkanin, pasmanterią, skrawkami skóry, sznurkami, folią, guzikami czy materiałami przyrodniczymi (np. patyczki, kawałki drewna, piórka). Mogą być także wykorzystane farby. Najbardziej wskazanym podłożem, na którym ma zostać wykonana praca, jest tektura lub gruby karton. Wybór odpowiedniego tworzywa pobudzi wyobraźnię, podsunie pomysł i sposób jego realizacji, należy jednak pamiętać aby w pracy nie było nadmiaru elementów, ponieważ robi się nie ład i gubi się czytelność. Technika nie wywołuje u dziecka znużenia, ponieważ szybko uzyskuje się efekt końcowy.

Frottage polega na odciskaniu faktury zróżnicowanych przedmiotów, na powierzchni cienkiej kartki papieru. Prace powstają przez mocne pocieranie ołówkiem lub kredką powierzchni karki, pod którą znajduje się różnorodna faktura np. tkanina, drewno czy liście. Technika ta stwarza dziecku możliwość eksperymentowania w zakresie poszukiwania i komponowania zróżnicowanych kształtów i faktur. W celu urozmaicenia otrzymanych efektów można wprowadzić przesunięcia tej samej faktury lub nałożyć inną na już otrzymaną.

Kalkograf polega na odbijaniu określonej kompozycji za pomocą kalki maszynowej. W celu realizacji techniki niezbędne będą następujące pomoce: kalka maszynowa, dwie białe kartki papieru, gazeta (czarno-biała), żelazko oraz materiały niezbędne do utworzenia danej kompozycji np. karton, sznurek, tektura falista, liście. Najważniejszym etapem pracy jest zestawienie w odpowiedni sposób poszczególnych elementów, w tym celu może być pomocna niewielka ilość kleju, który zapobiegnie przesunięciom. Następny etap to przykrycie danego układu kalką maszynową (stroną z farbą ku dołowi). Całość zostaje przykryta gazetą i przeprasowana średnio rozgrzanym żelazkiem. Po czym

³ M. Daszyńska, *Malarskie techniki...*, op. cit., s. 15-25.

⁴ K. Marcinkowska, K. Michejda-Kowalska, *Gładkie i chropowate*, WSiP, Warszawa 1995, s. 102.

gazeta z kalką zostaje usunięta a w jej miejsce jest położona biała kartka papieru, która jest ponownie przeprasowana żelazkiem.

Sgraffito to „technika malarska polegająca na nakładaniu kolejnych, kolorowych warstw tynku lub kolorowych glin i na zeszkrobywaniu fragmentów warstw wierzchnich. Poprzez odsłanianie warstw wcześniej nałożonych powstaje dwu- lub wielobarwny wzór.”⁵

Odmianę tej technikę bez wahania można wykorzystać w pracy z dziećmi. Niezbędnymi przyborami do wykonania pracy są: miękki pędzel, narzędzie do skrobania (np. gwóźdź w oprawie lub wypisany długopis), biały karton, kolorowy tusz lub akwarela, czarny tusz i świeca. W pierwszej kolejności karton zostaje pokryty farbą według koncepcji, mogą to być duże różnobarwne plamy lub kolor jednolity. Kolejnym etapem, po wyschnięciu pracy jest pokrycie całej powierzchni świecą, tak aby nie zostały żadne nie pokryte miejsca. Następnie cała praca musi być zamalowana równomierną warstwą czarnego tuszu bez kolorowych prześwitów, co nie jest łatwe, bo tłusta świeca odpycha pigment i trzeba czynność tą powtórzyć kilkakrotnie. Po wyschnięciu, należy wydrapywać kompozycję przeznaczonymi do tego przyrządami. W efekcie powstanie kolorowy wzór wydobyty spod powierzchni tuszu. Ślady drapania mogą tworzyć kreski lub plamy i fakturę.⁶

Malowanie mokre w mokrym jest techniką szczególnie polecaną dla dzieci nieśmiałych, które mają problemy z wyrażeniem swoich emocji. Podłożem pracy jest dobrze zwilżony, grubym pędzlem lub gąbką, biały papier, na którym farbami akwarelowymi malowane są kolorowe plamy. Farby rozplývają się w oryginalny sposób, tworząc zaskakujące efekty. Szerokość oraz kształt namalowanych linii i plam zależy w głównej mierze od stopnia nawilżenia podłoża, dzięki czemu otrzymana praca charakteryzuje się niepowtarzalnymi plamami, siateczkami czy włóchatymi pasmami. Technikę tą można uatrakcyjnić w prosty sposób. Po wyschnięciu pracy, przy użyciu cienkiego pędzla zanurzonego w czarnym tuszu (lub cienkopisu) podkreślić można powstałe walory lub domalować nowe elementy. Innym sposobem na urozmaicenie tej techniki, jest przed rozpoczęciem pracy, zgniecenie papieru w kulkę i zanurzenie go pod wodą. Następnie należy go rozprostować i podobnie jak wcześniej malować akwarelą.

Malowanie na podkładzie z kaszy wymaga wcześniejszego przygotowania do pracy. Są dwa warianty omawianej techniki: w pierwszym należy całą powierzchnię tektury pokryć klejem, następnie posypać kaszą (np. jaglaną, perłową, ryżem), poczym przykryć pracę drugą tekturą, przycisnąć ją tak aby faktura została utrwalona i przyległa do spodniej tektury. Gdy podkład jest suchy można namalować kolorową, płaską kompozycję. Drugim wariantem jest: posmarowanie klejem tylko części kartki, którą posypuje się kaszą, następnie maluje. Sytuacja, w której dziecko musi odroczyć swoją pracę, kontynuując ją po czasie wpływa na pobudzenie aktywności twórczej oraz mobilizując do działania.⁷

Malowanie dziesięcioma palcami, Twórczynią tej techniki jest R.F. Show. Umożliwia ona spontaniczną twórczość plastyczną przy jednoczesnym kształtowaniu wrażliwości wyrażonej stosunkiem emocjonalnym do otoczenia. Technika wyzwala niczym nieograniczoną ekspresję, która ukazana zostaje za pomocą emocjonującej zabawy, a przy tym jest ona formą odzwierciedlenia uczuć i doznań na papier. Forma ta doskonali małą motorykę, wzmacniając mięśnie rąk i palców, dzięki czemu wykonywane ruchy stają się płynniejsze. Aby zrealizować powyższą technikę, należy przygotować papier (najlepiej duży arkusz) oraz sześć kolorów farb: niebieski, czarny, czerwony, brązowy, zielony i żółty, można także uzupełnić je kolorami białym i fioletowym. Poszczególne barwniki powinny się znajdować w oddzielnych miskach, ich wielkość musi być dopasowana do rąk dziecka, aby mogło swobodnie je zabarwić kolorem. Stół powinien być szerszy od kartki oraz znajdować się w taki miejscu, aby można było go swobodnie obejść. W pobliżu powinna znaleźć się miska z wodą i ręcznik. Przed rozpoczęciem pracy niezbędna jest instrukcja słowna. Seans trwa od 20 do 30 minut. Metoda ta oprócz cennych walorów terapeutycznych ma również

⁵ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Sgraffito>, 03.01.2011, godz. 14,48

⁶ M. Daszyńska, *Malarskie techniki...*, op. cit., s. 98.

⁷ J. Lewicka, *100 technik ...* op. cit., s. 37.

wartości diagnostyczne. Obserwacji poddaje się: stosunek dziecka do tworzywa, element czasu, element ruchu, zachowanie się wobec kolorów.⁸

Wykorzystywanie zróżnicowanych technik plastycznych w przedszkolu przyczynia się w głównej mierze wyzwoleniu ekspresji twórczej, przez co pobudzone zostaje działanie dziecka, ale przede wszystkim techniki te powodują znaczny wzrost zainteresowania sztuką. Przedszkolak powinien mieć szereg okazji, by doskonalić wrodzone twórcze zdolności. Określona swoboda w działaniu dotyczyć powinna zarówno wyboru problemu jak i strategii jego realizacji, a więc wskazane jest by dziecko miało możliwość samodzielnego wyboru w zakresie: techniki czy materiału, którym się posłuży w celu jej realizacji. Konieczne jest zapoznanie go z materiałem, jego podstawowymi właściwościami czy zróżnicowanymi technikami itp. Umożliwi to dziecku swobodne posługiwanie się warsztatem umożliwiającym realizację zamierzonych celów, przy jednoczesnym poczuciu zadowolenia i spełnienia, dającego równowagę osobowości.

⁸ <http://literka.pl/article/show/id/33491>, 03.01.2011, godz. 20,15.